Слово і багнет Українського простору

snip.net.ua/20150214/slovo-i-bagnet-ukrayinskogo-prostoru/

14.02.2015, субота | 23:15

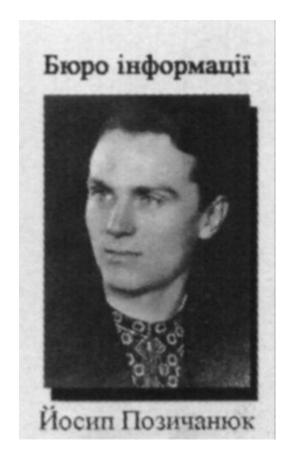
Бойовий побут Української Повстанської Армії, на перший погляд, мало сприяв літературній та журналістській творчості. Проте боротьба УПА відбилась і в художньому слові. Чимало повстанців воювали не лише зброєю, але і словом водночас. Вони залишили широкий і глибокий паст — поезія, проза, документальні твори на тему національно-визвольної боротьбі українців у 40-50-х роках XX століття. Це Марко Боєслав, Марта Гай, Петро Волош-Василенко-Гетьманець, Орелець, Іван Хміль, Павло Євтушенко, Іван Багряний. Публіцистика і журналістика репрезентована не менш славними іменами Петра Полтави, Василя Галаси, Дмитра Маївського, Мирослава Прокопа. Можна перелічити ще багато імен, однак звернімо увагу на Йосипа Позичанюка, чий талант злютував у собі воєдино журналіста, письменника, політика і вояка.

Єдиним з харків'ян, хто особисто знав Йосипа Позичанюка, був видатний український славіст, згодом професор Гарвардського та Колумбійського університетів, член Національної Академії Наук України Юрій Шевельов. Їх познайомив Юрій Стефаник, син класика української літератури. "Я знав дещо з творів Позичанюка, — записав у своїх спогадах Юрій Шевельов наприкінці XX століття. — Це були гранично сконденсовані й

гранично короткі новелетки василе-стефаниківської сили й ощадности, але не про сільські злидні і болі, а про смертельні конфлікти українських партизанів з ворогами нації. Сьогодні, коли в моді белькотіння про гуманність, демократію і рівність націй, вони належать до нецензурних. Але війна і жорстокість — поняття нерозлучні, і жага ворожої крові й готовність до власної загибелі були природні. Це був мій єдиний прямий контакт з бійцем УПА. Ніби символічно, я скинув перед ним капелюха. І я переконався, що УПА існуєї.

3 біографії Йосипа Позичанюка відомо не так вже й багато. Народився він у Дашівському районі Вінницької області 1911 року (за іншими даними – 1913). Закінчив Ніжинський педагогічний інститут і спрямований до Львова з Червоною армією встановлювати там радянський режим як власний кореспондент газети "Комсомолець України". Подейкують, що Йосип Позичанюк був навіть обраний до ЦК комсомолу України. Та вже за кілька місяців комсомольської роботи він став переконаним націоналістом. За це колишній комсомолець встиг побувати у радянських та німецьких концтаборах. Підпис Йосипа Позичанюка стоїть під "Рішенням Національних Зборів у Львові про відновлення Української Держави і створення Крайового українського уряду" від 30 червня 1941 року. В серпні 1941 року Йосип Позичанюк — головний редактор першої інформаційно-пропагандистської газети ОУН під проводом Степана Бандери "За самостійну

Україну" і вже відомий публіцист. 1942 року він — організатор і командир перших загонів УПА на теренах нинішніх Вінницької та Хмельницької областей, підполковник. Після III Надзвичайного Великого збору ОУН в серпні 1943 року Йосип Позичанюк обраний до Проводу ОУН-УПА під керівництвом Романа Шухевича, а в листопаді того року учасник І Конференції поневолених народів Східної Європи й Азії. Приблизно під ту ж пору, завдяки своєму талантові публіциста й політика, Йосип Позичанюк зумів переконати Провід ОУН(б) в необхідності врахувати у повсякденній діяльності ментальні та політичні пріоритеті населення Східної України. "Треба наш рух запліднити політичною думкою і досвідом політичної еліти Східних і Осередніх земель" – писав він. Завдяки блискучій праці Йосипа Позичанюка "Тактика щодо російського народу" докорінно змінилась ставлення до росіян в ОУН-УПА. Наголос був поставлений на тому, що російський народ є сам жертвою московського імперіалізму; російський народ треба не звинувачувати, а використати для розвалу спільної тюрми народів, бо "... цей народ — то каркас, на якому тримається цілий СРСР. Стане російський народ разом з іншими народами проти більшовизму на шлях соціальної політичної революції (до чого він не раз поривався) — то ніщо, навіть ніяке зовнішнє втручання його не врятує, як не

врятувало імперії Романових".

1944 року Йосип Позичанюк делегат Великого збору Української Головної Визвольної Ради — прообразу майбутнього уряду незалежної України. Великий збір сформулював й ухвалив основні законодавчі документи УГВР — "Устрій", "Платформу", "Універсал", та вибрав керівні органи. Між іншим, важливо зазначити, що до Президії УГВР обрали харків'янина — професора Івана Вовчука, а Йосип Позичанюк очолив Бюро інформації. Одночасно в Головному командуванні УПА Йосип Позичанюк очолив Політичний відділ. На додачу він залишався дієвим вояком і неодноразово брав участь у бойових операціях УПА й постійно писав свої новелетки й друкував в повстанських виданнях, не припиняючи редакторської праці.

Йосип Позичанюк загинув в бою з підрозділом НКВС 21 грудня 1944 року біля села Дев'ятники на Львівщині. Інша інформація про його загибель переконує, що він загинув в селі Ющківці також на Львівщині в лютому 1945 року. Його художні твори, написані переважно в 1943-1944 роках, його публіцистика якимось дивом збереглись. Вже згаданий нами Юрій Шевельов зазначав, що Йосип Позичанюк – "Дуже цікава постать, але в обставинах демократій останньої чверті нашого століття (ХХ — В.П.) принесена в жертву цим ідеологіям – "демократичним". Відтак здавалося, що український читач ніколи не знатиме обставин життя і творчості Йосипа Позичанюка. УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР МАЄ ПОЗБУТИСЯ "БІЛИХ ПЛЯМ". Юрій Шевельов, чий авторитет мовознавця та літературознавця є несхитний, писав щодо прози Йосипа Позичанюка: "Ідеологія цих новель близька до того, що можна назвати "зоологічним націоналізмом", і тому тепер ніхто не наважиться їх передрукувати, а шкода, бо з мистецького погляду це справжні шедеври".

Ми передруковуємо їх. УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР ШАНУЄ СВОЇХ ГЕРОЇВ Й НАСНАЖУЄТЬСЯ ЇХНІМ ПРИКЛАДОМ.

Владислав ПРОНЕНКО,

Харків

Газета "Український простір" №4 від 15 жовтня 2008 р.

Читайте:

Йосип Позичанюк: ЗБЕРЕЖЕНА СПАДЩИНА

Йосип Позичанюк. Збережена спадщина

snip.net.ua/20150214/josyp-pozychanyuk-zberezhena-spadshhyna/

14.02.2015, субота | 23:45

ВИРУШАЛИ ХЛОПЦІ.

Буран виклав сосни: схрестилися на просіці з обдертими боками стовбури. Стирчить обірване руде коріння, на ньому тримається сухий з білими крайками пісок і шматки глею.

Верхами вцілілих сосен шумить синій вітер. Вдалині перегукуються хлопчаки. Дівчина перебирає лісові квітки, сідає на звалену сосну і блукає зором у густовітті.

Між вигорілою глицею сторожко озирається жовна. Він стоїть проти дівчини.

- Виходить, завтра не прийдеш, Устиме?
- Ні, Оленко!

Квіти розсипаються, клопіт з ними.

- Неправда, ніби часу в тебе нема?

Він сідає поруч.

- Чому ти збентежена? Хіба я в чомусь завинив?
- Ти ж докору не чуєш, вона глянула на хлопця тужливими очима, а він дивиться з веселістю і прибирає з очей розсипаний чуб, як розчісану плоскінь.

Відколи ми заприятелювали – я пізнав незнану мені красу оцих шумливих сосен і клечальних берегів Собу. А моя «Черемха» – то про тебе пісня.

Дівчина відійшла від сосни – вона вже зів'яла...

Випорснула з густого віття сполошена пташка, хруснула гілка над головою.

– Я тобі не хочу вадити...

Хлопець обдирав соснову кору, дивився на землю. Велика руда комаха, ізсуваючись у ямки, сунула до розтоптаного мурашника довгастий запорошений мішечок.

– Мені й самому ніяково, Оленько.

Я забираю в тебе час, а думки наші про дружбу розходяться... Хто там гупає вдалені? Хіба сосни рубають?...

 Ти шукаєш товариша, щоб разом іти в життя. Я ж залишусь таким же приятелем, як і тепер.

Дівчина пильно розглядала зірчасту квітку, аж до очей її піднесла... Жовті пелюстки облямовує темновишнева лиштва. Підвелась і ледве рушила піщаною просікою. Ішли мовчки до узлісся.

Я сюди...

Вона перебігла через рівчак, пішла високими соняшниками. Замерехтіли широкі полики, і довга коса торкнулася шершавого листу. Побігла, не оглядалась.

На тонкій корі високих сосен меркли сонячні промені, спадав димкуватий лісовий холодок.

Устим довго не рушав з місця. Потім витяг і переклав до бокової кишені воронений пістоль.

Що ж я тобі казатиму, кохана моя? Як вернусь живий – зустріну.

(предрук: «Український Самостійник», Мюнхен, 27 січня, 1952р.)

У ПОЛІ.

Чотири повстанці все далі відбігали поза перстень оточення. Було вже літо 1944 року. Спека пекла груди, сушила горло, дзвеніла в голові. Позаду ще зрідка гахкали гранатомети, короткими серіями сікли автомати, а ген на обрії чорнілись точками енкаведисти.

Села й хутори принишкли... Не можна зайти. Над усім, над довколишніми селами тяжіла хрипла лайка окупантів. Тоскно вистукують старосвітські вагончики на гайсинській вузкоколійці. До Вінниці мабуть багато людей іде. На зміну кенінгзберзьким

райхкомісарським повернулись кремлівські «освободителі». Життя на українських землях знову ступає під гук пострілів російських тульських наганів.

До умовленого місця збірки було ще далеко. Голодні і стомлені хлопці ледве протолочувались споловілими житами. Ройовий командир оглянувся на п'яних від утоми побратимів і сів на межі неподалік дороги. Хлопці не сіли, а прямо попадали біля нього.

Автоматник з над Стрипи (із Західної України), в запорошеній вишиванці, довго дивиться на землю і починає клясти весь світ... Ні братів, ні сестер на цьому східному поділлі не може відшукати його товариш. Як не в Сибіру то в якомусь німецькому таборі. А інший, з дому взятий насильно, десь далеко на Півночі, в Карелії, біжить на фіна та пробиває свої кишки на колючим дроті. І то за Сталіна клятого. А інші, що тут лишилися, без танків і гармат не дуже то хочуть воювати разом з нами проти сталінців. Дав би я їм зброю не таку, щоб у нас десь у Проскурові чи Коломиї УПА великі зброярні мала...

Насторожив хлопців глухий тупіт. Командир обережно глипнув з-понад плеса колосків на широкий шлях, покритий муравою. Дорогою гнав корову до села школяр-пастух. Патиком розбиває собі пилюку по дорозі, докірливо покрикує на корову Лиську. Навколо ні душі. Пастух гомонить сам з собою, шукає якоїсь ноти та, порівнявшись із принишклими повстанцями, починає бадьоро:

Мандрували ми лісами З лютими ворогами... Хлопці підемо Боротися за славу, За Україну, за її права...

Повстанці нишком наслухували. Дитячий голос, узявши біля них найвищу ноту, віддалявся, юренів тихіше, аж поки не згубився серед вечірнього стрекоту польових коників. Ройовий ще довго ловив пісню, потім підвівся і запитливо глянув на своїх хлопців. Вони усміхнулися, повеселішали, бадьористо стали на ноги. Відомо: співає хлопчина повстанських пісень, значить, нема більшовиків у поблизьких селах.

У далині видніли ся темні шпилі вінницьких будівель. Подув свіжий вітер. Командир поправив на собі трофейну большевицьку рубашку, помацав, відібраного ще колись у німців, пістоля, що висів у нього на лівім боці. А відтак урочисто та радісно промовив: «Гайда, хлопці! Опівночі будемо на місці!»

(Передрук: «За Українську Державу», журнал в идаваний Організацією Українських Націоналістів.

Рік II, ч.6, січень 1945 року)

ЗЕЛЕНИЙ ШУМ.

Отаман, стоячи на дубовому пні погляда на нових гостей, з-під сивої кубанки двома чорними китицями вирвався чуб, груди важко! розносять короткий кожушок з чорним комірцем, побілілі пальці затисли вдвоє зібганий ремінний нагай. Дикі хлопці їдять його зором. Привели двох уповноважених і чекають слова страшного месника, що з Сибіру втік. Його синок підбіг до першого оцупкуватого: сіра шинеля й кров'яний орденок.

 Дай мені його, батьку! Цей шість неділь сидів у нашому селі, наганом бив матерів, як свої коні з колгоспу.

Отаман ворухнув куточками вуст. Його кров. Росте і колій, зразу за ніж хапається. Не вміє ввічливо говорити зі столичними партійцями.

- Звідки? зіскочив отаман з пенька.
- Ленінградєц.
- Чого прийшов в цю сторону?
- Земля зовйот.
- Поетично! Обернувся до повстанців.

Уповноважений землі хоче. Нагодуйте його, хлопці!

Ленінградця рвонули, а тихоокеанський матрос уже назбирав землі в пелену чорної бурки. Не хотів їсти, церемонився, як дівка, матрос припросив ручкою нагана по зубах: почав ковтати. Земля верталась, не хотіла лізти в його чорну суху горлянку.

Другий намагався впасти на коліна, хлопці тримали його попід пахви. Отаман звів густі брови.

- А-а-а. Гайсинський-портной! «Одноголосно ухвалили виселити». Підвів нагаєм підборіддя. – Скільки людей загнав на чужину?
- Хліба шукав, отамане, як ховрах. Дві зустрічні червоні валки викачав. Третьої не доконав...
- Хліба йому не пожалуєм! Отаман злетів на пень.
- На різдоріжжя їх, хай люди пізнають! Землі в нас вистачить і хліба доволі. Ми кожного путіловца нагодуємо так, що сік на животі виступить і біла муравиця піде з рота!

Звалили два вилкуватих ясеня, спроквола обтинали гілля, підганяли перекладину. Ліс гомонів від повстанського реготу. Гайсинський-кравець доїдав відро пшениці й очі його потроху вилазили на лоба. Під глодом доходив путіловець, ригав землею, чорні патьоки слизились по бороді, стікали на груди.

Холодний верховик сіяв дубовим насінням, зривав дикі груші, обламував тріски. В молодняку гупали лісовики, гострі сокири придзвонювали вічному зеленому шумові.

(Передрук: «Українська трибуна», Нью-Йорк, 11 травня 1947року)

В ЖИТІ.

Ходила принишклими селами. Люди насторожено вилазили з льохів і мовчки дивились на подзьобані кулями стіни, звуглені хати, рознесені гарматами стріхи. У кожного своя жура. Сестра питає про брата, жінка про чоловіка, засмучена дівчина мовчить про нареченого.

-До містечок заходила. Вистоювала біля облуплених, цегляних касарень. Виглядала при широких дорогах...

Літають землисті машини з гарматами, зривають рідку куряву. Вона витирає хусткою сухі, запорошені вуста, зупиняє звільнених з полону.

- Брата мого, Юрка Губенка, не стрічали?
- В одному баталіоні були... Казав він: «Усі разом рубатимем орду. Приєднаються кармелюківці, довбущуки прийдуть. Зродяться козачі полки і принесуть на шаблях сонце!»

Вона глянула розпачем, за рукав схопила.

- Убитий?
- Не знаю...
- А може в полоні, скажіть?
- Хіба знати? Ідеш у пекло, бо вогонь за плечима...

Впала на межу.

– Як тобі розказати, батечку, яке у нас горе? Я не знаю, де ти лежиш... Чи в далеких, холодних лісах, чи при тому березі, де сонце не світить...

Пішла полями... Доспіли жита, помережені важкими танками, пориті бомбами, столочені бійцями... А сонце палить, над колоссям срібними нитками мерегтить марево, сірі кібчики сидять на порваних телеграфічних дротах і безжурно причепурюють себе дзьобочками.

Бродила бойовищем. У житі стримлять рушниці загнені багнетами в землю. Зяють розірвані жерла гармат.

Серед мідних склянок лежить козак, ніби спить... Скрутився, голову поклав на ліву руку.

Гей, та тут ціле кладовище. В житі виросли, в житах і смерть спіткали.

Колоски затоками біжать до левади. На пагорбку, серед бур'янистого жита, стоїть дика груша. Стежки до неї снуються, на стежках убиті. Найдальший упав ниць, простяг руку, затиснувши в кулаку колосок з волошкою.

Стояла і заніміла. Припала до нього, повернула голову. Уста розкриті, зубами усміхається. Підвела голову, поклала собі на коліна. Дивилася на мертве обличчя, промовляла:

– Не поведеш подолян... Устань, брате... Устань, мученику мій... Кармелюківці тебе виглядають, а матір ставе на божничку замість образів.

Відгорнула з чола скипіле криваве волосся, дивилася сухими очима і вже не плакала.

(Передрук: «Юнацький шлях», Мюнхен, 1947) Газета "Український простір" №4 від 15 жовтня 2008 р. Про автора новель Йосипа Позичанюка читайте статтю Владислава Проненка Слово і багнет Українського простору